

De strafrechtelijke vervolging van het activisme

Deel III: De omvang. Besluiten

MICHEL DECKERS

4. Een kwantitatieve analyse van de repressie

Over het exact aantal veroordeelde activisten en over de zwaarte van de straffen werd reeds veel geschreven zonder dat daarop een eenduidig antwoord kon worden geformuleerd. De hoogste cijfers die werden voorgelegd zijn die van de Raad van Vlaanderen. De Raad van Vlaanderen was één van de vele Vlaams-nationalistische organisaties in de jaren 30 die actief was op het gebied van de strijd voor amnestie.¹⁶⁸ In 1933 publiceerde de organisatie het *Gedenkschrift voor amnestie in Vlaanderen*. Dit pamflet verscheen in het Nederlands, het Engels, het Duits en het Frans. In de (Franstalige) uitgave vinden we terug dat 312 activisten veroordeeld werden.¹⁶⁹ De strafverdeling zou er volgens de Raad van Vlaanderen als volgt uitzien:

- 39 terdoodveroordelingen
- 15 veroordelingen tot een levenslange vrijheidsstraf
- 27 veroordelingen tot een vrijheidsstraf van 16 jaar of meer
- 44 veroordelingen tot een vrijheidsstraf van 11 tot 15 jaar
- 35 veroordelingen tot een vrijheidsstraf van 6 tot 10 jaar
- 145 veroordelingen tot een vrijheidsstraf van 1 tot 5 jaar
- 7 veroordelingen tot een vrijheidsstraf van minder dan 1 jaar

Deze cijfers werden nadien in verschillende geschiedkundige overzichten van het Vlaams-nationalisme en van het activisme overgenomen.¹⁷⁰

Gebaseerd op M. DECKERS, *Van verraders tot martelaars. De strafrechtelijke repressie van het activisme (1918-1921)*, KULeuven, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1998.

168. A.W. WILLEMSSEN, *Het Vlaams-nationalisme. De geschiedenis van de jaren 1914-1940*, Merksem, 1969, p.155.

169. A. BORMS (ed.), *Conseil de Flandre. Mémoire pour l'amnistie en Flandre*, Anvers, 1933, p.18 (AMVC, 312/D: Amnestie).

170. Onder andere A.W. WILLEMSSEN, *Het Vlaams-nationalisme [...]*, p.156; G. DURNEZ, *Repressie na de Eerste Wereldoorlog*, in: *Encyclopedie van de Vlaamse beweging*, dl. 2, Tielt, 1975, p.1316; H.J. ELIAS, *Vijfentwintig jaar Vlaamse beweging [...]*, p. 181; I. PYCKE, *Antwerpen in de bevrijdingsperiode [...]*, p. 181; M. VAN HAEGENDOREN, *Het activisme op de kentering der tijden*, Antwerpen, 1984, p. 120.

De cijfers die door het ministerie van Justitie voorgelegd werden, lagen beduidend lager. In 1929 gaf het het aantal veroordeelden aan dat van de uitdovingswet kon genieten. Het betreft hier dus enkel het aantal veroordeelde activisten dat in 1929 nog leefde.

	BIJ VERSTEK	OP TEGENSPRAAK
Ter dood	30	1
Levenslang	19	0
Kortere vrijheidsstraffen	108	103
Totaal	157	104 ¹⁷¹

Volgens Max Lamberty zou het ministerie ook cijfers hebben gegeven omtrent het totaal aantal veroordeelde activisten. Volgens deze cijfers zouden er in totaal 267 activisten veroordeeld zijn; 41 door de krijgsraden en 226 door de assisenhoven. Spijtig genoeg vermeldt Lamberty noch zijn bron, noch de datum waarop het ministerie deze bekendmaking deed.¹⁷²

We worden dus geconfronteerd met twee grondig verschillende cijferreeksen. Aan deze cijferreeksen is trouwens een bijkomend probleem verbonden; namelijk het feit dat ze zeer vaag zijn. Zo leren zij ons niets omtrent de geografische en chronologische spreiding van de verschillende veroordelingen.

Wij hoopten aanvankelijk dat de jaarlijks gepubliceerde gerechtelijke statistieken ons hieromtrent uitsluitsel zouden kunnen geven. Deze statistieken geven namelijk een jaarlijks overzicht van het aantal verdachten die door de Belgische rechtbanken werden vrijgesproken of veroordeeld. De verdachten worden in deze statistische tabellen gerangschikt naar de wetteksten die ze luidens de akte van beschuldiging hebben overtreden.

De gerechtelijke statistieken vermelden vijf wetteksten die de misdrijven en wanbedrijven tegen de veiligheid van de staat betreffen: artikel 115§3¹⁷³, artikel 115§4¹⁷⁴,

171. Deze cijfers werden gepubliceerd door L. WILS, *Honderd jaar Vlaamse beweging [...]*, p. 173, noot 6. Deze cijfers werden hem door E. Gerard bezorgd. Gerard vond deze cijfers in een rapport opgesteld door R. Pholien ("Rapport présenté par Monsieur Pholien à ses honorables collègues de la droite senatoriale wallonne et bilingue sur le problème de l'Amnistie, 1937" in de papieren van senator Fernand Van Ackere).

172. M. LAMBERTY, *De Vlaamse opstanding [...]*.

173. Art.115§3: "*Hij die hun [de vijanden van de Staat] hulp verschafft heeft in soldaten, mannen, geld, levensmiddelen, wapens en munities.*" (B.W. 11 oktober 1916)

174. Art. 115§4: "*Hij die heeft bijgedragen tot de vordering wapens op het grondgebied van het Koninkrijk of tegen de Belgische strijdkrachten te lande of ter zee, door de getrouwheid der officieren, soldaten, matrozen, en andere burgers jegens den Koning en den Staat aan het wankelen te brengen.*" (B.W. 16 oktober 1916).

artikel 116¹⁷⁵, artikel 118bis¹⁷⁶ en artikel 121bis¹⁷⁷ van het strafwetboek. Het is duidelijk dat de activisten gezocht moeten worden bij de overtreders van artikel 115§4 en artikel 118bis van het strafwetboek. Artikel 115§3 geeft de strafrechtelijke kwalificatie van economische collaboratie, artikel 116bis van bespieding en artikel 121bis van verklikking.

Volgens die officiële gerechtelijke statistieken werden tussen 1919 en 1929, 29 activisten veroordeeld wegens inbreuk op artikel 115§4 (15 op tegenspraak en 14 bij verstek) en 116 wegens inbreuk op artikel 118bis (43 op tegenspraak en 73 bij verstek). Aldus werden volgens de officiële gerechtelijke statistieken 145 activisten door de verschillende assisenhoven veroordeeld. Daarbij moeten nog de veroordelingen uitgesproken door de krijgsraden, opgeteld worden. Volgens dezelfde statistieken werden er in 1919, 13 verdachten door de krijgsraden veroordeeld voor misdaden en wanbedrijven tegen de veiligheid van de staat: 8 wegens overtreding van artikel 115§3 (hulp aan de vijand), 1 wegens overtreding van artikel 116 (bespieding) en 3 wegens overtreding van artikel 118bis.¹⁷⁸

Wanneer we de cijfers van de krijgsraden en van de assisenhoven optellen, bekomen we een totaal van 148 veroordeelde activisten. Dit cijfer ligt nog dus beduidend lager dan het aantal dat door het ministerie van Justitie werd bekendgemaakt (267, cf. supra).

Twee verklaringen zijn mogelijk voor dit verschil. Zoals reeds gezegd werden de verdachten in de officiële gerechtelijke statistieken gerangschikt naar de strafrechtelijke kwalificatie van hun misdrijf. De meest voor de hand liggende kwalificatie van het activisme wordt gegeven door artikel 115§4 en artikel 118bis van het strafwetboek. Tal van activisten werden echter enkel wegens verklikking veroordeeld. Heel wat gemeenteraadsleden, ambtenaren en antiactivisten werden door de activisten bij de vijand aangeklaagd. Verklikking was voor de activisten een handig middel om opponenten uit te schakelen en gemeentebesturen en colle-

175. Artikel 116: “Hij die met kwaad opzet voorwerpen, plans, schriften [...] waarvan de geheimhouding tegenover den vijand door het belang der verdediging van het grondgebied of der veiligheid van den Staat wordt geboden, aan eene vijandelijke mogendheid [...] mededeelt.” (Wet van 4 augustus 1914 en B.W. van 11 oktober 1916).

176. Art. 118bis: “Hij die met kwaad opzet ‘s vijands politiek of plannen in de hand heeft gewerkt, heeft deelgenomen aan het vervormen door den vijand van wettelijke instellingen of inrichtingen...” (B.W. 8 april 1917).

177. Art. 121bis: “Wordt gestraft [...] alwie met kwaad opzet, door het aanklagen van een werkelijk of ingebeeld feit, welken persoon ook heeft blootgesteld aan opzoekingen, vervolgingen of gestrengheden vanwege den vijand.” (B.W. 8 april 1917).

178. Ministère de la justice – Ministerie van justitie, *Statistique judiciaire de la Belgique (1919) – Gerechtelijke statistiek van België (1919) [...]*, pp. 162 e.v. Omdat het aantal zaken zo gering is, werd voor deze cijferreeks geen tabel opgemaakt.

ges te vervangen door activistische bestuursleden. Aldus moeten een aantal activisten ook gezocht worden onder de verklikkers. In totaal werden, tussen 1919 en 1929, 30 verdachten wegens verklikking veroordeeld. Waren dat allemaal activisten?

De meesten onder hen waarschijnlijk wel omdat de andere verklikkers meestal voor de correctionele rechtbanken verschenen. Over het exact aantal bestaat echter geen zekerheid. Eigenlijk is dit van gering belang. Zelfs indien we hypothetisch stellen dat al de verklikkers (30) die door de assisenhoven veroordeeld werden, activisten waren en ze toevoegen aan de 148 andere veroordeelde activisten, bekomen we een totaal van 178 veroordeelde activisten. Dat cijfer is nog steeds veel kleiner dan het totaal van 267 dat door het ministerie van Justitie werd bekendgemaakt. Het blijkt dus dat een groot deel van de uitgesproken veroordelingen niet in de gerechtelijke statistieken werd opgenomen.

Om een lang verhaal kort te maken: de officiële gerechtelijke statistieken bleken voor ons onderzoek onbetrouwbaar te zijn. Daarom onderzochten we een andere bron. Wij hebben vier jaargangen van het dagblad *De Standaard* systematisch, dag na dag, onderzocht op zoek naar de gerechtelijke kronieken omtrent assisenprocessen en minuten van vonnissen. Dit stelde ons in staat een inventaris van de activistenprocessen op te maken die we vervolgens in tabellen hebben gerangschikt naar tijdstip, strafmaat en plaats.

Volgens onze tellingen werden, tussen november 1918 en december 1921, 282 activisten door de Belgische assisenhoven berecht en 251 activisten veroordeeld. We kunnen ons afvragen in welke mate deze lijst de werkelijkheid benadert. Zo schrijft Nico Van Campenhout in zijn biografie over Karel Heynderickx dat hij in *De Standaard* geen bericht vond over de veroordeling van Heynderickx.¹⁷⁹ Lode Wils trok hieruit de conclusie dat het dagblad *De Standaard* beschaamd zweeg over de processen van de voortvluchtige activisten.¹⁸⁰ Dat is een vergissing. *De Standaard* heeft de strafrechtelijke bestraffing van het activisme op de voet gevolgd, zowel de processen bij verstek als die op tegenspraak. Wij vonden trouwens het bericht over de veroordeling van Karel Heynderickx terug, namelijk in *De Standaard* van 23 maart 1920. *De Standaard* gaf toen de namen van de verschillende betichten (F. Brulez, T. Brijs, J. De Decker, J. Heuvelmans, A. Jonckx, L. Meert en K. Heynderickx), de aanvaarde betichtingen (onder andere artikels 115, 117, 118bis en 121bis van het strafwetboek) en een korte schets van hun activistische werking (zij waren allen lid van de Commissie der gevolmachtigden geweest).¹⁸¹

179. N. VAN CAMPENHOUT, *Karel Heynderickx (1875-1962). Een biografische schets*, KULeuven, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1979, p. 135, noot 5 (p. 161).

180. L. WILS, *Honderd jaar Vlaamse beweging [...]*, p. 174.

181. Rechterlijke Kroniek, in: *De Standaard*, dinsdag 23 maart 1920, p. 5, kol. 2.

Wij hebben de lijst die we opgesteld hebben aan de hand van *De Standaard* trouwens ook vergeleken met een lijst die in het Vlaams-nationalistisch dagblad *Ons Vaderland* verscheen.¹⁸² In deze lijst, die op 3 oktober 1920 uitgegeven werd, werden alle activisten vermeld die op dat ogenblik reeds waren veroordeeld. De lijst komt in grote lijnen overeen met deze die wij opstelden aan de hand van de analyse van *De Standaard*. Wel bevat de lijst een tiental namen die op onze lijst niet voorkomen, namelijk: Leo Van Cleemputte die volgens *Ons Vaderland* tot levenslange opsluiting werd veroordeeld; Jef Hinderdael en De Mulder (15 jaar); Buitenrust (12 jaar); Manssens en Van de Weghe (10 jaar); Gaston Mathy, die 7 jaar kreeg; Lode Craybeckx, Alois Bruwier en René Isabie, veroordeeld tot 5 jaar. Daarnaast vermeldt de lijst uit *Ons Vaderland* nog 6 lichtere veroordelingen die door *De Standaard* niet werden gerapporteerd. De lijst van *Ons Vaderland* bevat echter ook een aantal fouten. *Ons Vaderland* plaatste onder de ter dood veroordeelden een zekere Van Roy. Volgens ons betreft het hier Jules Van Roy die veroordeeld werd tot 16 jaar gevangenis en niet tot de doodstraf. Dr. Quintens kreeg volgens *De Standaard* 15 jaar en niet 20 jaar zoals in *Ons Vaderland* gezegd wordt. Willem De Vreese kreeg 4 jaar hechtenis en niet 10 jaar zoals *Ons Vaderland* beweert. Marcel De Boeck kreeg geen 5 jaar hechtenis opgelegd, maar werd vrijgesproken. In de lijst van de veroordeelden tot 3 jaar komt ook de naam Mortier voor. Wij vonden die naam in *De Standaard* wel terug maar het blijkt dat deze betichte in een zaak van handel met de vijand en niet van activisme verwickeld was geweest.¹⁸³

Volgens onze cijfers waren er 282 activistenprocessen tussen november 1918 en december 1921 (cf. samenvattende tabel procesverslagen). 165 activisten werden bij verstek veroordeeld en 112 activisten werden op tegenspraak gevonden. Van 5 activisten weten we niet of ze bij verstek of op tegenspraak werden veroordeeld. 42 activisten werden ter dood veroordeeld; in dit verband dient opgemerkt te worden dat na de oorlog geen enkele executie werd uitgevoerd.¹⁸⁴ Nog steeds volgens onze cijfers werden 18 activisten tot een levenslange vrijheidsstraf veroordeeld en 191 tot lichtere vrijheidsstraffen.

Die cijfers geven ons enkel een beeld van de omvang van de repressie tussen november 1919 en december 1921, maar nog niet van het exact aantal veroordeelde activisten tussen 1922 en 1928 (stemming van de genadewet). Op deze vraag kunnen wij enkel een schatting voorleggen. Volgens onze cijfers werden tussen 1919 en december 1921, 247¹⁸⁵ activisten veroordeeld. Volgens de gerech-

182. *Ons Vaderland*, 3 oktober 1920 (AMVC, 189/D: Activisme).

183. Rechtelijke kroniek, in: *De Standaard*, dinsdag 15 juni 1920, p. 2, kol. 5.

184. H.J. ELIAS, *Vijfentwintig jaar Vlaamse beweging [...]*, pp. 181 e.v.

185. In de tabellen wordt het cijfer van 251 vermeld. Deze tabellen geven echter het aantal activistenprocessen weer waarvan *De Standaard* verslag heeft uitgebracht. Tussen 1919 en 1921

PROCESVERSLAGEN GEPUBLICEERD IN *DE STANDAARD*, SAMENVATTENDE TABEL

KRIJGSRAAD/ ASSISENHOF	VORM			STRAFMAAT							
	?	BIJ VERSTEK	OP TEGENSpraak	DOODSTRAF	LEVENS LANG	16 OF MEER	11 TOT 15 JAAR	6 TOT 10 JAAR	1 TOT 5 JAAR	MINDER DAN 1 JAAR	VIJSPRAAK
Krijgsraden	3	2	30	3	1	1	4	6	10	0	10
West-Vlaanderen	0	0	7	0	0	0	0	0	2	0	5
Antwerpen	0	3	17	0	0	2	0	6	5	2	5
Brabant	1	93	27	37	14	19	20	13	13	0	5
<i>waarvan Waalse activisten</i>	0	1	11	1	0	2	1	3	2	0	3
Limburg (Hasselt en Tongeren)	0	0	6	0	0	1	1	0	2	0	2
Oost-Vlaanderen	1	53	12	1	2	10	20	15	16	0	2
<i>Waalse assisenhoven (Namen en Luik)</i>	0	14	13	1	1	6	7	1	9	0	2
Totaal	5	165	112	42	18	39	52	41	57	2	31
(282 zaken / 251 veroordelingen)											
<i>waarvan Waalse activisten</i>	0	15	24	2	1	8	8	4	11	0	5

Bron: *De Standaard*

relijke statistieken werden na december 1921 nog 9 activisten veroordeeld. Wij bekomen zo 256 veroordelingen. Dit aantal kan nog vermeerderd worden met de 16 veroordelingen die door het dagblad *Ons Vaderland* vermeld werden en die wij niet in *De Standaard* terug konden vinden. Zo verkrijgen we 272 veroordelingen uitgesproken door de assisenhoven en krijgsraden. Deze schatting is gezinszins

werden echter vier activisten tweemaal veroordeeld: eerst bij verstek en daarna – wanneer de betichten naar België waren teruggekeerd – op tegenspraak. Deze 4 betichten zijn: Maurits Jossen, op 31 mei 1920 bij verstek en op 17 december 1920 op tegenspraak veroordeeld; Richard Callens, op 14 juli 1920 bij verstek en op 10 juli 1921 op tegenspraak veroordeeld; Frans De Ruyter, op 5 juni 1920 bij verstek en op 10 juli 1921 op tegenspraak veroordeeld en Florentinus Peters, op 5 juni 1920 bij verstek en op 26 november 1920 op tegenspraak veroordeeld. Om dubbelstellingen te weren dienen de 4 veroordelingen bij verstek afgetrokken te worden van het totaal aantal processen.

minimalistisch. Zoals we er reeds op wezen is de lijst die in *Ons Vaderland* verscheen niet altijd even betrouwbaar. Het is dan ook ver van zeker dat alle 16 activisten die in de lijst van *Ons Vaderland* vermeld werden en in onze lijst niet voorkomen, effectief veroordeeld werden. Men mag dan ook gerust besluiten dat het cijfer van 267 veroordelingen dat volgens Lamberty door het ministerie van Justitie bekend werd gemaakt de werkelijkheid zeer dicht benadert.

Bij de door ons opgestelde telling dienen nog twee belangrijke randbemerkingen te worden gemaakt. Ten eerste dient erop gewezen te worden dat het bij 39 van de 282 door ons geregistreerde zaken gaat om processen van Waalse activisten. Het betreft hier voornamelijk de zaak van de Waalse collaborerende ambtenaren die op 28 december 1919 voor het assisenhof van Namen verschenen. Anderzijds verschenen eveneens een aantal Waalse, of althans Franstalige, activisten voor het assisenhof van Brabant. Het betreft hier de betichten die voorkwamen in het proces van de pro-Duitse en pro-activistische dagbladen *La Belgique* en *Le Bruxellois*. In deze processen werden 9 van de 12 betichten veroordeeld.

Een tweede opmerking betreft het verschil in de opgelegde strafmaat tussen de op tegenspraak veroordeelde activisten en zij die bij verstek werden veroordeeld. Zo kan worden vastgesteld dat van de 112 op tegenspraak berechte activisten, 31 betichten werden vrijgesproken (28%) en 49 (of 43%) werden veroordeeld tot lichte vrijheidsstraffen (maximum 5 jaar hechtenis). De bij verstek veroordeelde activisten werden veel zwaarder veroordeeld, dit wil zeggen vrijheidsstraffen van meer dan 11 jaar, levenslange veroordelingen of zelfs de doodstraf maar in elk geval geen enkele vrijspraak. Dat het belangrijk was voor de rechtbank te verschijnen wordt ook goed geïllustreerd in de zaken De Ruyter en Peters. Op 5 juni 1920 werd Frans De Ruyter bij verstek tot 20 jaar hechtenis veroordeeld. Nadat hij zich aangaf bij het gerecht werd tijdens zijn proces op tegenspraak (op 7 juli 1921) zijn straf herleid tot 3 jaar hechtenis. Florentinus Peters, die op 5 juli 1920 bij verstek tot 15 jaar opsluiting was veroordeeld, werd in november 1920 vrijgesproken.¹⁸⁶

186. Wij kunnen in het kader van dit artikel niet dieper ingaan op de verschillen in strafmaat van de bij verstek versus op tegenspraak berechte activisten, evenals op de invloed van tijd en plaats op de strafmaat. De geïnteresseerde lezer verwijzen wij naar M. DECKERS, *Van verraders tot martelaars. De strafrechtelijke repressie van het activisme (1918-1921)*, KULeuven, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1998, pp. 198-249.

Voor een overzicht van de activisten-processen met vermelding van tijdstip, strafmaat en plaats zie de lijst met tabellen van activisten verschenen voor de assisenhoven per provincie in M. DECKERS, *Van verraders tot martelaars [...] of ADVN*, DA 100/4: Activisme.

Conclusies

Onze algemene indruk is dat de strafrechtelijke vervolging van het activisme – wij spreken ons uiteraard niet uit over de administratieve epuratie – niet zo omvangrijk was als vaak beweerd wordt. Minister van Justitie Vandervelde heeft kort na de bevrijding maatregelen genomen om de vervolging in omvang te beperken. In overleg met de auditeurs-generaal en de procureurs-generaal werd besloten enkel de leden van de Raad van Vlaanderen, de professoren van de Von Bissing-universiteit, de actiefste propagandisten en de hoge ambtenaren die de bestuurlijke scheiding hadden doorgevoerd, te vervolgen. De studenten van de Von Bissing-universiteit, de leden van activistische organisaties zoals Volksopbeuring en de Groeningewachten, zij die enkel meetings hadden bijgewoond zonder er het woord te voeren, zij die pamfletten hadden uitgegeven of medeondertekend zonder ze op te stellen en zij die hadden deelgenomen aan de activistische verkiezingen, mochten niet strafrechtelijk vervolgd worden. Dankzij deze zeer strikte richtlijnen konden de vervolgingen in omvang drastisch beperkt worden. Over het totaal aantal veroordelingen bestaat nog geen zekerheid. De hoogste cijfers die werden voorgelegd zijn die van de Raad van Vlaanderen. Volgens deze organisatie werden er 312 veroordelingen uitgesproken. Volgens het ministerie van Justitie werden 267 veroordelingen uitgesproken. Zelfs indien men de cijfers van de Raad van Vlaanderen aanneemt, moet men bekennen dat het aantal zeer laag ligt.

De vervolgingen werden niet enkel in omvang beperkt, ook de uitgesproken straffen waren mild. Volgens onze cijfers werden er weliswaar 41 terdoodveroordelingen uitgesproken, maar geen enkele werd uitgevoerd. Daarenboven werden de terdoodveroordelingen evenals de strenge vrijheidsstraffen (10 jaar vrijheidsstraf of meer) in 90% van de gevallen aan voortvluchtige activisten toebedeeld. De activisten die voor de rechtbank verschenen, werden milder behandeld en kregen bijna steeds lichte vrijheidsstraffen. Daarenboven heeft minister Vandervelde ervoor geijverd opdat de activisten zo snel mogelijk in vrijheid zouden worden gesteld. Daartoe liet hij door het parlement op 23 augustus 1919 een wet stemmen die de strafmaten verzachtte voor misdrijven tegen de veiligheid van de staat. De doodstraf werd vervangen door levenslange hechtenis, levenslange hechtenis door 16 jaar hechtenis of meer, 10 tot 15 jaar hechtenis door 5 tot 10 jaar hechtenis enz. Vanaf juni 1920 begon minister Vandervelde heel wat activisten in vrijheid te stellen. Zij die één derde van hun straf hadden uitgezeten werden quasi stelselmatig op vrije voeten gesteld. Wanneer dit nog niet het geval was, vond Vandervelde vaak enige ‘gezondheidsredenen’ om de veroordeelde in vrijheid te stellen. Vanaf april 1921 nam Vandervelde ook clementiemaatregelen. Dit betekende dat de zwaarste straffen teruggebracht werden tot een minimum. Dankzij deze strafverminderingen konden de betrokken activisten (onder andere Karel Heynderickx, Antoon Jacob, Jef Van Extergem, Roza De Guchteneere, Robert De Waele...) op

vrije voeten gesteld worden aangezien ze daardoor één derde van hun straf hadden uitgezeten. Vandervelde kon dit beleid voeren dankzij de medewerking van koning Albert die door het uitvaardigen van K.B.'s de clementiemaatregelen mogelijk maakte.

We hebben ons ook afgevraagd wat de invloed was van de publieke opinie, van de magistratuur en van het ministerie van Justitie op de 'vervolging'. Sinds de bevrijding had de publieke opinie duidelijk gemaakt dat ze een strenge bestraffing van het incivisme eiste. De huizen van de voortvluchtige activisten en van de economische collaborateurs werden vernield, 'onwaardige' vrouwen werden kaalgeschorren en pamfletten die een strenge vervolging eisten werden verspreid. Ook in de eigen Vlaamse rangen werd de vervolging tot een zekere hoogte goedgekeurd. Vaak begon de interne epuratie in Vlaamse organisaties zoals het Vlaams Pleitgenootschap, het Willemsfonds, het Davidsfonds, de Koninklijke Vlaamse Academie, vooraleer de activisten strafrechtelijk vervolgd werden. Waarom een deel van de Vlaamse beweging de vervolging enigszins aanmoedigde, is onduidelijk. Onze hypothetische verklaring is dat de vervolging ervaren werd als een noodzakelijk kwaad, enerzijds opdat de Vlaamse beweging haar vooroorlogse waardigheid zou terugvinden en anderzijds om een dissidente strekking binnen de Vlaamse beweging op een zijspoor te plaatsen. Dit is natuurlijk slechts een hypothese die nader onderzoek vergt.

Een andere zeer belangrijke protagonist van de vervolging was de magistratuur. We zagen dat de magistratuur reden had om ten aanzien van het activisme wrokgevoelens te koesteren. De oorlogsgebeurtenissen en in het bijzonder de krachtproef tussen de magistratuur enerzijds en de Duitsers en de activisten anderzijds, hadden diepe sporen nagelaten. Voornamelijk voor Brussel mag men vermoeden dat sommige magistraten niet meer in staat waren hun ambt objectief te vervullen. Dit leidde tot een paar onregelmatigheden. Zo hebben we aangetoond dat er bij de samenstelling van de jury's in Brussel beïnvloeding was; dat magistraten tijdens activistenprocessen het voorzitterschap of de taak van openbaar ministerie moesten waarnemen, terwijl ze onmogelijk de nodige objectiviteit bezaten.

De derde voorname protagonist van de vervolging was de minister van Justitie, Emile Vandervelde. De rol die hij speelde hebben we reeds in het begin van deze conclusies deels toegelicht. Vanderveldes grootste invloed ligt in het feit dat hij de 'vervolging' binnen de perken wist te houden. Toch moet erop gewezen worden dat er verschillen bestaan tussen het vervolgingsbeleid dat de regering tijdens de oorlog voor ogen had, en het beleid dat effectief onder het ministerschap van Vandervelde uitgevoerd werd. In ons eerste artikel hebben we aangetoond dat de regering in Le Havre er nooit aan gedacht heeft de economische collaborateurs te vervolgen. Tevens schijnt het dat de regering de vervolging van het activisme

wou beperken tot de leden van de Raad van Vlaanderen en tot de ambtenaren die de bestuurlijke scheiding hielpen door te voeren. Maar na de oorlog werd de vervolging uitgebreid tot de economische collaborateurs, de professoren van de Von Bissing-universiteit, de organisatoren van activistische meetings en de activistische propagandisten. Dit gebeurde wellicht onder druk van de publieke opinie en van de magistratuur. Vandervelde heeft dan ook vaak het feit aangeklaagd dat de magistratuur te ver ging in haar aanhoudingsijver. Om dit tegen te gaan poogde hij zijn beleid door middel van ministeriële omzendbrieven op te leggen aan de magistratuur. Vandervelde was soms verplicht meermaals dezelfde richtlijnen te herhalen. Dit wijst erop dat de magistratuur eigengereid optrad.

Ten slotte richtten we onze aandacht op het kwantitatief aspect van de vervolging. Over het totaal aantal veroordeelde activisten konden wij geen eenduidig antwoord geven. De derde Raad van Vlaanderen beweerde dat er 312 veroordelingen werden uitgesproken. Volgens de gerechtelijke statistieken werden 178 veroordelingen uitgesproken en volgens een mededeling van het ministerie van Justitie waren het er 267. De jaargangen 1918, 1919, 1920 en 1921 van *De Standaard* vermelden 251 veroordelingen en 31 vrijspraken. Deze resultaten geven echter geen definitief uitsluitsel over de kwantitatieve omvang van de repressie. Daarvoor is bijkomend onderzoek nodig.